

מערך שיעור

תרבות הפוליטיקלי קורקט

רקע למורה:

בשנים האחרונות תרבות השיח וההתקיינות הפוליטית תפסו מקום מרכזי כל כך במרחב הציבורי עד שכבר קשה לנהל דיון ענייני ואמתי מבלי לחשוש שאחד הצדדים (או שניהם) ייפגע מדברים שנאמרו. אז האם אפשר לנהל דיון כנה בנושאים שעל סדר היום מבלי להסתיר את דעתנו אבל גם בלי לפגוע ואם כן מה הדרך לעשות זאת?

חלק א' – פתיחה

נשחק יחד עם הכיתה משחק קצר: נבקש מתנדב/ת שיהיו מוכנים לספר לנו על עצמם במשך דקה כאשר הכלל היחיד הוא **שאסור להם להשתמש במילות הקישור הבאות** (ניתן לכתוב אותם על הלוח): אז, אם, אל, את, מ..., ל..., ב..., של. במידה ונאמרת אחת מהמילים האלו עוברים מתמודד/ת. לאחר כמה מתמודדים נערוך דיון עם המתמודדים ועם הכיתה:

- איך הרגשת לספר על עצמך יחד עם מגבלת המילים?
- האם הכללים לדיבור עזרו לך במשימה או פגעו בך?
- אם המגבלות לא היו טכניות אלא מהותיות האם לדעתך ההרגשה הייתה אחרת?
- האם לדעתך טוב ליצור כללים כאלו או שיש לאפשר דיבור חופשי?

חלק ב' – הצגה ודיון כיתתי

נציג לכיתה את [הסרטון המצורף](#), מתוך אתר יסודות ונשאל:

- מה הרגשת במהלך הצפייה בסרטון? אלו תחושות התעוררו בך?
- מהם היתרונות הקיימים בשיח "תקין פוליטי"?
- איך מנהלים שיח אמיתי ונוקב בלי לטשטש אבל גם בלי לפגוע?

חלק ג' – לימוד

[**תוספת למורה:** בכיתות בהן נדרש עיבוד נוסף והבהרה של הנושא לפני המפגש עם הגמרא ניתן לצייר טבלה על הלוח עם המושגים "דיבור נקי" ו"דיבור לא נקי" ובבקש מהם שיחשבו על דוגמאות מחיי היום יום לכל אחת מהגדרות (המבוכה סביב מילים גסות יכולה לעלות, כמובן לא נאפשר קללות בכיתה אבל כן נחדד את התחושה ביחס לדיבור שאינו מכבד כי זו הנקודה עליה אנחנו מדברים). לאחר מילוי הטבלה נשאל את הכיתה: מה הופך ביטוי מסוים "ללא נקי"? מי קובע?]

מערך שיעור

נלמד יחד את הקטע מתוך התלמוד במסכת פסחים (דף ג' עמוד א'):

"דאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר: מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה."

- איך היה אמור להראות הפסוק המקורי לפי שיטתו של רבי יהושע?
- מה המסר אותו מבקשת הגמרא להעביר לנו?
- האם לפי התלמוד כללים לדיבור נקי הם חיוביים או שליליים?

[תוספת למורה: לכיתה מתקדמת ניתן להביא את דבריו של ר' מנחם המאירי, אחד מחשובי פוסקי פרובאנס: "ואע"פ שבתורה כתיב טמא בכמה מקומות, אותם המקומות אין בהם לשון מגונה. שטמא הכתוב בתורה אם במאכלות פירוש: אסור, ואם הוא במגע הטומאות אף זה אין בו גנאי. אבל זו האמורה בנח פירוש טומאה שבו על אותן שנעברה בהן עברה". לפי דבריו יש הבדל בין שינוי הדיבור כאשר יש פגיעה או לשון שפוגעת ובין מקומות בהם הדיבור הוא פשוט תיאור של המציאות]

נלמד יחד את דבריו של ג'ון סטיוארט מיל (מתוך ספרו "על החרות", פרק ב'):

"עד כאן הבאנו ארבעה טעמים שונים להוכיח שאושרה הרוחני של האנושות (שבו תלוי שאר אושרה) מצריך את חופש הדעות והבעתן. את הטעמים האלה נסכם בקיצור:

ראשית, אם בעלי דעה זו או אחרת מוכרחים לשתוק, אי אפשר לנו לדעת בוודאות גמורה שהדעה היא אינה נכונה. מי שאינו מודה בזה, הריהו מניח שהוא עצמו נמנע ממשגה.

שנית, לו גם תהא הדעה המושקת בלתי-נכונה, אפשר בכל זאת שימצא בה חלק מן האמת. וזהו למעשה חזיון רגיל מאוד. ומאחר שהאמת בשלמותה נמצאת רק לפעמים רחוקות, או אולי אף לא פעם אחת, בדעה המקובלת או הרווחת, יוצא לנו שאין שום תקווה שיושלם מה שחסר בה אלא אך ורק מתוך התנגשות בדעות מתנגדות.

שלישית, לו גם תהא הדעה המקובלת נכונה, ולא זו בלבד, אלא גם תימצא בה האמת בשלמותה, אפילו אז, אם לא תינתן הרשות לצאת נגדה במרץ ובכבוד ראש, ואם לא ישתמשו ברשות זו, כי אז תהיה הדעה ההיא לרוב המחזיקים בה רק בבחינת משפט קדום, שלא יבינוה ושלא ירגישו בטעמיה השכליים אלא במידה זעומה בלבד.

ולא רק זאת, אלא - **רביעית** - תהיה סכנה שיאבד עצם מובנה של התורה האמורה, או שיתנוון כוחה, ושלא תהיה לה עוד השפעה חיונית על האופי ועל ההתנהגות, שכן לא תהיה האמונה אלא הודאה פורמאלית בלבד, שאין בה שום כוח לטובה, והיא כאבן מעמסה המונחת על הקרקע, והמונעת בעד כל אמונה כנה ומורגשת בלב שתצמח כפרי השכל או הנסיון האישי."

¹ ג'ון סטיוארט מיל היה פילוסוף, כלכלן פוליטי, פמיניסט ועובד ציבור אנגלי, אשר נחשב להוגה הליברלי המשפיע ביותר במאה ה-19.

מערך שיעור

- סכמו – מהן ארבעת הסיבות מדוע לדעתו של מיל אושר האנושות תלוי בחופש הביטוי?

[תוספת למורה: לכיתה שבה הקטע יכול להיות מורכב מדי נחלק את הכיתה ל-4 קבוצות כאשר כל אחת תקבל סיבה אחת של סטיוארט מיל ותצטרך לכתוב אותה במילים של ימינו ולאחר מכן כל קבוצה תשתף את כל הכיתה במה שלמדה כך שכולם יחוו את ארבעת הטעמים]

חלק ד' – פעילות סיכום

נבקש מהכיתה לפתוח את אפליקציית וואטסאפ ולעבור על ההודעות בקבוצות השונות בהן הם חברות וחברים [במידה ולכיתה אין מכשירים יחד איתם ניתן לבקש מהם לנסות ולהיזכר בשיחה מסוימת שהייתה באחת הקבוצות]

- האם זיהית הודעה שיכולה לפגוע במישהו או במישהי?
- האם לדעתך ניתן היה לנסח אחרת את אותה הודעה מבלי לפגוע ושהמסר יישמר?

לסיכום נציג לתלמידים את דבריו של "החפץ חיים" בהלכות לשון הרע (כלל י')

"אם אחד ראה אדם שעשה עוולה לחברו ... יכול לספר הדברים לבני אדם כדי לעזור לאשר אשם לו, ולגנות המעשים הרעים בפני הבריות."

- האם דבריו של החפץ חיים עוזרים לך להבין מה היה מוזר כל כך בסרטון שראינו?
- האם נוכל לנסח יחד 3 כללי מפתח לשיח מכבד בקבוצת הוואטסאפ הכיתתית?